

*Луцька Г. В.,**кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Університету Короля Данила*

ТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ НОТАРІАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ, УСКЛАДНЕНОГО ДІЄЮ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

Анотація. У статті аналізується теоретична модель нотаріального процесу, ускладненого дією правового режиму тимчасової окупації території України, яка складається з нотаріальної процесуальної дії, стадій нотаріального провадження та нотаріальних проваджень. Доведено, що нотаріальний процес, будучи самостійним юридичним процесом у сфері приватного права та процесу, у загальному механізмі охорони та захисту прав і свобод громадян відноситься до цивілістичного процесу і визначає порядок (процедуру) вчинення нотаріальних процесуальних дій на кожній стадії нотаріального провадження, їх межі та способи, а також суб'єктів нотаріального провадження. Пропонується у разі його обтяження дією правового режиму тимчасово окупованої території застосовувати загальні та спеціальні норми законодавства України у сфері нотаріального процесу. Визначено, що нотаріальні дії, спрямовані на забезпечення прав та свобод громадян, які проживають на тимчасово окупованій території чи щодо об'єкту, котрий розташований на цій території, є основою нотаріальних стадій, вони закріплюються у законі, мають зумовлені законом межі реалізації. У статті пропонується виділяти: нотаріальні провадження з іноземним елементом, нотаріальні провадження з квазі-іноземним елементом та нотаріальні провадження, обтяжені дією правового режиму тимчасової окупації території України. Обґрунтовано, що нотаріальні процесуальні відносини, які виникають на кожній стадії нотаріального провадження, ускладненого дією правового режиму тимчасово окупованої території, характеризуються тим, що: охорона та захист прав громадян у нотаріальному процесі ґрунтується на диспозитивному принципі, а також на матеріальних та процесуальних нормах загального і спеціального законодавства України; нотаріальні процесуальні відносини мають комплексний характер та є безспірними; обов'язковим суб'єктом є нотаріальний орган, визначений Законом України «Про нотаріат», який повинен дотримуватися норм Конституції та законів України, а також не виходити за межі дії ст. 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»; термін учинення нотаріальних процесуальних дій залежить від складності нотаріальної справи, поданих доказів тощо, якщо інше визначено законом України (йдеться про відкриття та ведення спадкових справ); форма нотаріального акта є єдиною для всіх суб'єктів нотаріального провадження; платність провадження; обов'язкова реєстрація нотаріальної дії тощо.

Ключові слова: нотаріальний процес, нотаріальна процесуальна дія, стадії нотаріального провадження, нотаріальне провадження, охорона цивільних прав, захист цивільних прав, тимчасово окупована територія України.

Постановка проблеми. У лютому 2014 р. в Україні з'явилося таке юридичне явище, як «тимчасова окупація території України». Унаслідок тимчасової окупації території України, а також збройної агресії Російської Федерації проти України жителі території Автономної Республіки Крим, територій у Донецькій і Луганській областях були обмежені в низці прав та свобод, у т. ч. цивільних. Такий висновок слідє з норм чинного законодавства України, а також доповіді Управління Верховного комісара ООН із прав людини «Ситуація з правами людини в тимчасово окупованій Автономній Республіці Крим та місті Севастополі (Україна)», в якій констатується, що «з початком окупації українські закони були замінені законами Російської Федерації всупереч зобов'язанням за міжнародним гуманітарним правом, згідно з яким існуюче законодавство окупованої території повинно залишатися чинним» [1].

У зв'язку з тимчасовою окупацією території України, а також збройною агресією Російської Федерації проти України та з метою недопущення порушення та обмеження прав і свобод громадян, які проживають на тимчасово окупованих територіях України та яким гарантуються визначені Конституцією України та законами України права та свободи, Парламентом України прийнято низку законів, а саме «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 р. № 1207-VII, «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» від 18 січня 2018 р. № 2268-VIII [2].

Сьогодні суб'єктами законодавчої ініціативи розробляються та закріплюються у відповідних проєктах законів механізми охорони та захисту прав громадян України, які проживають на території Автономної Республіки Крим, територіях у Донецькій і Луганській областях. Зважаючи на те, що ми підтримуємо запропоновану вченими (С. Бичковою, В. Комаровим, С. Короедом, О. Кармазою, Г. Тимченком, Г. Ціратом, С. Фурсою та ін.) комплексність гарантій у механізмі охорони та захисту прав громадян України, які проживають на території Автономної Республіки Крим, територіях у Донецькій і Луганській областях, котрі закріплені та реалізуються у цивілістичному процесі (нотаріальному, цивільному, господарському та виконавчому процесі), беручи до уваги, що цивілістичний процес охоплює нотаріальну форму захисту [3], пропонуємо розглянути теоретичну модель нотаріального процесу, обтяженого дією правового режиму тимчасової окупації території України.

Теоретична модель нотаріального процесу привертає увагу дослідників та практиків (адвокатів, нотаріусів, суддів тощо) як в Україні, так і у світі. Так, наукові розвідки у цій сфері здійснюють М. Бондарєва [4], М. Долинська [5], О. Кармаза [6], В. Комаров [7], Ф. Медвідь [8], І. Мельник [9], С. Фурса [10] та ін. Їхні праці стануть предметом нашого дослідження. Що ж стосується досліджень теоретичної моделі нотаріального процесу через призму охорони та захисту прав громадян України, які проживають на території Автономної Республіки Крим, територіях у Донецькій і Луганській областях, то наукових робіт дуже мало, оскільки переважно у тексті наукової статті декількома реченнями висвітлюються проблеми, пов'язані з визначенням саме теоретичної моделі нотаріального процесу, обтяженого дією правового режиму тимчасової окупації території України.

Мета статті полягає у науково-практичному аналізі теоретичної моделі нотаріального процесу, обтяженого дією правового режиму тимчасової окупації території України.

Вклад основного матеріалу дослідження. Перш ніж з'ясувати теоретичну модель нотаріального процесу, обтяженого дією правового режиму тимчасової окупації території України, слід зазначити, що Закон України «Про нотаріат», Положення про вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджене Наказом Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 р. № 296/5, а також інші законодавчі акти у сфері нотаріального процесу [11] не використовують терміни «нотаріальний процес», «нотаріальне провадження», «нотаріальна процесуальна дія», «стадії нотаріального провадження» тощо. Разом із тим ці терміни використовуються в багатьох наукових статтях, дисертаціях тощо (наприклад, Є. Білозерська «Речові докази в нотаріальному процесі» (2012 р.), О. Костенко, В. Костенко «Шляхи запровадження електронних довірчих послуг у нотаріальному процесі» (2018 р.), Н. Денісяк «Особливості й питання класифікації нотаріальних проваджень» (2019 р.) та ін.). Їхній зміст, значення та правова природа розкриваються на теоретичному рівні – на рівні теорії нотаріального процесу.

Слід також зазначити, що особливості нотаріального процесу, ускладненого дією правового режиму тимчасової окупації території України, слідують із норм законів України. Так, ст. 4 Закону «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» визначено, що правовий режим тимчасово окупованої території передбачає особливий порядок забезпечення прав і свобод громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території. Правовий режим тимчасово окупованої території може бути визначено, змінено чи скасовано виключно законами України. Ст. 9 цього Закону містить імперативну норму, за якою державні органи та органи місцевого самоврядування, утворені відповідно до Конституції та законів України, їхні посадові та службові особи на тимчасово окупованій території діють лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Будь-які органи, їхні посадові та службові особи на тимчасово окупованій території та їхня діяльність уважаються незаконними, якщо ці органи або особи створені, обрані чи призначені у порядку, не передбаченому законом. Будь-який акт (рішення, документ), виданий органами та/або особами, передбаченими частиною другою цієї статті, є недійсним і не створює правових наслідків.

Тобто вчинення нотаріальних процесуальних дій стосовно, наприклад, переходу права власності на об'єкти (майно), розташовані на тимчасово окупованій території України, чи у разі, коли суб'єктом звернення є громадянин, який проживає на тимчасово окупованій території України, відбувається за межами тимчасово окупованої території України нотаріальними органами (державним чи приватним нотаріусом, посадовою особою органу місцевого самоврядування тощо), визначеними законом України, а саме Законом України «Про нотаріат». Слід також зазначити, що підзаконними актами України уточнюються нотаріальні органи, до яких має право звернутися громадянин, який проживає на тимчасово окупованій території України, оскільки за загальним правилом нотаріального процесу, наприклад під час учинення нотаріальних дій, пов'язаних зі спадкуванням, посвідченням цивільно-правових договорів стосовно нерухомого майна, як правило, вчинення нотаріальних дій відбувається за місцем знаходження нерухомого майна. Такий висновок слідує, зокрема, зі ст. 55 Закону України «Про нотаріат». Тож у Наказі Міністерства юстиції України «Про врегулювання відносин, пов'язаних з державною реєстрацією речових прав на нерухоме майно, що розташоване на тимчасово окупованій території України» від 28 березня 2016 р. № 898/5 передбачено, що: 1) державна реєстрація права власності та інших речових прав на нерухоме майно, що розташоване в межах території Автономної Республіки Крим, міста Севастополя, а також тимчасово окупованої території Донецької та Луганської областей, проводиться незалежно від місцезнаходження такого майна; 2) ведення реєстраційних справ у паперовій формі щодо нерухомого майна, що розташоване в межах території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, забезпечує Південне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Одеса); 3) ведення реєстраційних справ у паперовій формі щодо нерухомого майна, що розташоване в межах тимчасово окупованої території Донецької та Луганської областей, забезпечує Східне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Харків).

Отже, особливістю нотаріального процесу, ускладненого дією правового режиму тимчасово окупованої території, є те, що загальне правило щодо місця вчинення нотаріальної дії містить винятки, визначені законодавчими актами України.

Здійснивши науково-практичний аналіз норм законодавства України у сфері нотаріального процесу, аналіз наукових праць з теорії нотаріального процесу, дійдемо висновку, що нотаріальні процесуальні відносини, які виникають на кожній стадії нотаріального провадження, ускладненого дією правового режиму тимчасово окупованої території, характеризуються тим, що: охорона та захист прав громадян у нотаріальному процесі ґрунтується на диспозитивному принципі, а також матеріальних та процесуальних нормах загального і спеціального законодавства України; нотаріальні процесуальні відносини мають комплексний характер та є безспірними; обов'язковим суб'єктом є нотаріальний орган, визначений Законом України «Про нотаріат», який повинен дотримуватися норм Конституції та законів України, а також не виходити за межі дії ст. 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»; термін учинення нотаріальних процесуальних дій залежить від складності нотаріальної справи, поданих доказів тощо, якщо інше не визначено законом України (йдеться про відкриття та ведення спадкових справ); форма нотаріального акта є єдиною для всіх

суб'єктів нотаріального провадження; платність провадження; обов'язкова реєстрація нотаріальної дії тощо.

Наголосимо, що в юридичній літературі нотаріальний процес визнається різновидом юридичного процесу [12, с. 79]. Отже, більшість дослідників ведуть мову про існування теоретичної моделі нотаріального процесу, яка складається з «нотаріального провадження», «стадій нотаріального провадження», «нотаріальної процесуальної дії» тощо. Разом із тим єдності у розкритті їх змісту немає.

Так, М. Долинська доводить, що нотаріальний процес – це сукупність вчинюваних нотаріальних проваджень або нотаріальних дій, якщо за однією заявою вчиняється одне провадження, та нотаріально-процесуальних правовідносин, які виникають під час учинення нотаріального провадження [13, с. 150]. На нашу думку, визначення є дискусійним, оскільки не зрозуміло, чим відрізняються нотаріальні провадження від «нотаріальних дій, якщо за однією заявою вчиняється одне провадження». Окрім того, розкриття змісту поняття і через «нотаріально-процесуальні відносини» потребує також уточнення.

В. Комаров та В. Баранкова під нотаріальним процесом як різновидом юридичного процесу розуміють діяльність, результати якої обов'язково оформляються у відповідних процесуальних актах-документах. На їхню думку, це діяльність, безпосередньо пов'язана з необхідністю використання різних методів і засобів юридичної техніки. У нотаріальному процесі існує система вимог, що ставляться до нотаріального провадження, які містяться в Правилах ведення нотаріального діловодства, затверджених наказом Міністерства юстиції України, і встановлюють єдиний для державних приватних нотаріусів порядок ведення нотаріального діловодства, складання й оформлення службових документів [14, с. 81–82].

Ми підтримуємо науковців, які доводять, що нотаріальний процес, будучи самостійним юридичним процесом у сфері приватного права та процесу, у загальному механізмі охорони та захисту прав і свобод громадян відноситься до цивілістичного процесу і визначає порядок (процедуру) вчинення нотаріальних процесуальних дій на кожній стадії нотаріального провадження, їх межі та спосіб, а також суб'єктів нотаріального провадження. У разі його обтяження дією правового режиму тимчасово окупованої території застосовуються загальні та спеціальні норми законодавства України у сфері нотаріального процесу.

Також зазначимо, що більшість дослідників наступним елементом в теоретичній моделі нотаріального процесу виділяють «нотаріальне провадження». Так, Н. Денисяк доводить, що нотаріальне провадження – це сукупність процесуальних дій, які в передбаченому законом порядку вчиняються нотаріусом та іншими суб'єктами нотаріального процесу, спрямованих на посвідчення безспірних прав і фактів і вчинення інших нотаріальних дій із метою надання їм юридичної вірогідності (достовірності) [15]. Аналогічне за змістом визначення міститься й у працях М. Долинської, В. Комарова. Тим самим підкреслюється, що форма і порядок учинення нотаріальних дій мають визначену правову врегульованість. Вид же нотаріального провадження – це порядок учинення об'єднаних у певні групи нотаріальних дій, подібних за своєю матеріально-правовою природою, що зумовила процесуальні особливості їх учинення [16, с. 91]. У розвиток цієї концепції, наприклад, О. Кармазоу пропонується класифікувати нотаріальні провадження на групи, зокрема, за інститутами цивільного права; за

змістом суб'єктивних прав; за волевиявленням громадян щодо відкриття нотаріального провадження; на підставі закону, який передбачає вчинення нотаріальної дії, тощо [17].

Оскільки не існує єдиних вимог до класифікації нотаріальних проваджень, класифікатором може бути будь-який юридичний факт тощо. Так, О. Кармаза, а також інші вчені, наприклад В. Баранкова, М. Дякович, В. Комаров, І. Мельник, О. Нікітюк, О. Снідевич, С. Фурса та ін., залежно від покладених на нотаріуса функцій нотаріальні провадження поділяють на: 1) правоохоронні – спрямовані на попередження можливості виникнення правопорушень (посвідчення договору про поділ житлового будинку з виділенням часток подружжя, накладення заборон щодо відчуження житла тощо), правозахисні – вчиняються з метою усунення вчинених правопорушень (вчинення виконавчого напису); 2) відповідно до правового змісту і мети пропонується виділити: нотаріальні провадження з посвідчення безспірного права (видача свідоцтва про право на спадщину тощо), провадження з посвідчення та засвідчення безспірних фактів (посвідчення правочинів), провадження з надання документам виконавчої сили (вчинення виконавчого напису), охоронні нотаріальні провадження – вжиття заходів з охорони спадкового майна, накладення заборони щодо відчуження нерухомого майна тощо; 3) за порядком вчинення нотаріального провадження: одноетапні (засвідчення копії правостановлюючого документу на житло) та багатоетапні (ведення спадкової справи) нотаріальні провадження; 4) за кількісним складом учасників нотаріального процесу: багатосуб'єктні та односуб'єктні нотаріальні провадження та інші групи [18, с. 179–181]. У продовження на підставі елемента (суб'єкта звернення чи об'єкта), який визначає особливості провадження, нами пропонується виділяти нотаріальні провадження з іноземним елементом, нотаріальні провадження з квазі-іноземним елементом та нотаріальні провадження, обтяжені дією правового режиму тимчасової окупації території України. Таким висновок, зокрема, слідує з норм національного законодавства України та доктрини [19].

В юриспруденції слушно вказується, що кожне нотаріальне провадження, яке вчиняє нотаріус, проходить у своєму розвитку певні стадії. Стадія нотаріального процесу як його складова частина утворюється сукупністю нотаріальних процесуальних дій, спрямованих до однієї найближчої процесуальної мети, і характеризується просторово-часовими межами, специфічним колом суб'єктів, що володіють певними правами й обов'язками, властивими їм саме у цій стадії, та процесуальними документами, що видаються нотаріусом у даній стадії. З урахуванням запропонованого визначення в нотаріальному процесі можливо виділити такі обов'язкові стадії: порушення нотаріального провадження; підготовка до вчинення нотаріальної дії; розгляд нотаріальної справи по суті та прийняття нотаріального акта [20, с. 85].

Разом із тим серед науковців відсутня єдність у кількісному складі стадій нотаріального провадження. Деякі вчені доводять існування двох стадій: підготовчу та вчинення нотаріальних дій [21, с. 99], інші вчені підтримують ідею тристадійної структури нотаріального провадження (В. Баранкова, О. Грінченко, О. Кармаза, В. Комаров, В. Стрілько, В. Ярков, С. Фурса). Окрім того, Л. Радзівська та С. Пасічник доводять, що нотаріальний процес має три обов'язкові (порушення, попередня підготовка до вчинення нотаріальної дії, розгляд заяви по суті і вчинення

нотаріальної дії) і дві необов'язкові (оскарження нотаріальних дій або відмова у вчиненні їх, стадії виконання нотаріального акта) стадії [22, с. 15–16]. На нашу думку, останній підхід є дискусійним, оскільки відмова від учинення нотаріальної дії зупиняє нотаріальне провадження, а оскарження відбувається у судовому порядку. Отже, вони не можуть розглядатися як стадії нотаріального провадження.

Останнім елементом у теоретичній моделі нотаріального процесу є нотаріальна процесуальна дія. Наголошуємо, що термін «нотаріальна процесуальна дія» і термін «нотаріальна дія», який, наприклад, ужито в ст. ст. 34, 36 Закону України «Про нотаріат», не є синонімами. В юриспруденції доводиться, що нотаріальна дія – це ціла система дій процесуального характеру, що здійснюються у встановленому законом порядку уповноваженими особами та спрямовані на досягнення певного результату з реалізації та (або) закріплення прав і законних інтересів громадян та організацій [23, с. 357]. Узагальнивши наукові визначення нотаріальної процесуальної дії, дійдемо висновку, що нотаріальні дії, спрямовані на забезпечення прав та свобод громадян, які проживають на тимчасово окупованій території чи щодо об'єкта, який розташований на цій території, є основою нотаріальних стадій, закріплюються в законі, мають зумовлені законом межі реалізації тощо.

Висновки. Підсумовуючи викладене вище, дійдемо висновку, що теоретична модель нотаріального процесу, ускладненого дією правового режиму тимчасової окупації території України, складається з нотаріальної процесуальної дії, стадій нотаріального провадження та нотаріальних проваджень. Особливістю нотаріального процесу, ускладненого дією правового режиму тимчасово окупованої території, є те, що із загальних правил щодо вчинення нотаріальних дій передбачено винятки, визначені спеціальними законодавчими актами України.

Література:

1. Управління Верховного комісара ООН з прав людини. Тематична доповідь. Ситуація з правами людини в тимчасово окупованій Автономній Республіці Крим та місті Севастополі (Україна). URL: https://www.ohchr.org/documents/countries/ua/crimea2014_2017_ukrainian.pdf.
2. *Верховна Рада України* : офіційний вебпортал парламенту України. *Законодавство України*. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua>.
3. Кармаза О.О. Взаємодія нотаріального, цивільного та виконавчого процесів у сфері захисту житлових прав громадяни в Україні: загальнотеоретичні положення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2013. Вип. 21. Ч. 1. Т. 1. С. 224–227.
4. Бондарева М.В. Особливості нотаріального процесуального правовідношення. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 4. С. 162–164.
5. Долинська М.С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. 652 с.
6. Кармаза О.О. Концепції охорони та захисту житлових прав в Україні: матеріальний та процесуальний аспекти : монографія. Миронівка : Миронівська друкарня, 2013. 400 с.
7. Комаров В.В., Баранкова В.В. Нотаріат в Україні : підручник. Харків : Право, 2011. 384 с.
8. Медвідь Ф. Нотаріальний процес в Україні : навчальний посібник. Київ : Атіка, 2006. 324 с.
9. Мельник І.С. Сутність форми нотаріальної діяльності як різновиду юридичного процесу. *Цивільстична процесуальна думка* : збірник наукових статей / за заг. ред. С.Я. Фурси. Київ, 2012. 528 с.

10. Теорія нотаріального процесу : науково-практичний посібник / за заг. ред. С.Я. Фурси. Київ : Алерта, 2012. 920 с.
11. *Верховна Рада України* : офіційний вебпортал парламенту України. *Законодавство України*. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua>.
12. Комаров В.В., Баранкова В.В. Нотаріат в Україні : підручник. Харків : Право, 2011. 384 с.
13. Долинська М.С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. 652 с.
14. Комаров В.В., Баранкова В.В. Нотаріат в Україні : підручник. Харків : Право, 2011. 384 с.
15. Денисяк Н. Особливості й питання класифікації нотаріальних проваджень. *Юридичний вісник*. 2019. № 1. С. 47–52.
16. Комаров В.В., Баранкова В.В. Нотаріат в Україні : підручник. Харків : Право, 2011. 384 с.
17. Кармаза О.О. Концепції охорони та захисту житлових прав у цивільстичному процесі : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2014. 36 с.
18. Кармаза О.О. Концепції охорони та захисту житлових прав у цивільстичному процесі : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2014. 300 с.
19. Кармаза О.О., Грінченко О.О., Стрілько В.Ю. Нотаріальний процес з іноземним елементом : монографія. Київ, 2018. 216 с.
20. Комаров В.В., Баранкова В.В. Нотаріат в Україні : підручник. Харків : Право, 2011. 384 с.
21. Фурса С.Я. Нотаріальний процес: теоретичні основи : монографія. Київ : Істина, 2002. 320 с.
22. Радзівєвська Л.К., Пасічник С.Г. Нотаріат в Україні : навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2000. 528 с.
23. Долинська М.С. Нотаріальний процес : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. 652 с.

Lutska H. Theoretical model of the notarial process complicated by the legal regime in the temporarily occupied territories of Ukraine

Summary. The article analyzes the theoretical model of the notarial process complicated by the legal regime of temporary occupation of the territory of Ukraine, which consists of notarial procedural action, stages of notarial proceedings and notarial proceedings. It is proved that the notarial process, being an independent legal process in the field of private law and process, in the general mechanism of protection and protection of rights and freedoms of citizens belongs to the civil process and determines the procedure (procedure) of notarial proceedings at each stage of notarial proceedings. method, as well as the subjects of notarial proceedings. It is proposed to apply the general and special norms of the legislation of Ukraine in the field of notarial process in case of its encumbrance by the action of the legal regime of the temporarily occupied territory. It is determined that notarial actions aimed at ensuring the rights and freedoms of citizens living in the temporarily occupied territory or in relation to the object located in this territory are the basis of notarial stages, they are enshrined in law, have legal limits. The article proposes to distinguish: notarial proceedings with a foreign element, notarial proceedings with a quasi-foreign element and notarial proceedings, burdened by the legal regime of temporary occupation of the territory of Ukraine. It is substantiated that notarial procedural relations that arise at each stage of notarial proceedings complicated by the legal regime of the temporarily occupied territory are characterized by the fact that: protection and defense of citizens' rights in the notarial process is based on dispositive principle, as well as substantive and procedural norms legislation of Ukraine; notarial procedural relations are complex and indisputable; the obligatory subject is a notarial body

defined by the Law of Ukraine «On Notaries», which must comply with the Constitution and laws of Ukraine, as well as not go beyond the scope of Art. 9 of the Law of Ukraine «On Ensuring the Rights and Freedoms of Citizens and the Legal Regime in the Temporarily Occupied Territory of Ukraine»; the term of performance of notarial procedural actions depends on the complexity of the notarial case, submitted evidence, etc., unless otherwise specified by the law of Ukraine (it is

a question of opening and conducting inheritance cases); the form of the notarial deed is the same for all subjects of notarial proceedings; payment of proceedings; mandatory registration of notarial acts, etc.

Key words: notarial process, notarial procedural action, stages of notarial proceedings, notarial proceedings, protection of civil rights, protection of civil rights, temporarily occupied territory of Ukraine.